

Tina Beattie, *The New Atheists: The Twilight of Reason & the War on Religion* (London: Darton, Longman and Todd Ltd., 2007), 209 sid.

John F. Haught, *God and the New Atheism: A critical Response to Dawkins, Harris, and Hitchens* (Louisville: Westminster John Knox Press, 2008), 124 sid.

Uppkomsten av den ”Nya Ateismen” och den mediala uppmärksamhet som dess mest framträdande representanter – Sam Harris, Daniel Dennett, Victor Stenger, Christopher Hitchens (verksamma i USA) samt Richard Dawkins, Anthony Grayling och Polly Toynbee (verksamma i Storbritannien) – fått genom några bästsäljande frontalattacker på allt vad de uppfattar som religion och religiös tro kan antingen ses som tecken på en ny och varaktig upplysningsfilosofisk epok i amerikansk och europeisk idéhistoria eller som en snabbt övergående medial fluga skapad av bokförlagen och deras kamp för profit.

Det skall med en gång sägas att fenomenet ter sig lite olika beroende på vilken kontinent och vilket land vi talar om. Religionens allmänna roll och status i USA är en helt annan än den vi finner i det multikulturella Storbritannien, som i sin tur skiljer sig från det sekulariserade Sverige.

USA har fått sin första färgade president och är nog snart moget för sin första kvinnliga, men det lär dröja innan en uttalat ateistisk eller ens agnostisk kandidat kan flytta in i Vita Huset. I ”Guds eget land” har de kristna fundamentalisterna, som förnekar evolutions-teorin och uppskattar jordens ålder till cirka tiotusen år, en politisk maktposition som deras europeiska trosfränder bara kan drömma om att uppnå.

Victor Stenger jämför i sin bok *The New Atheism: Taking a Stand for Science and Reason* (2009) de amerikanska ateisternas situation med de homosexuellas som den var då få öppna avvikelser från den allmänna normen accepterades. Nu kan ateister och agnostiker ta steget ur garderoberna ut i det fria och öppet bekänna sin övertygelse att det inte finns några goda skäl att tro på några suprahumana krafter, vare sig goda eller onda, och inte heller några hållbara skäl att förvänta sig ett liv efter döden, vare sig i himlen eller i helvetet.

Kanske det i USA finns anledning att tala om en folkrörelse med vissa utvecklingsmöjligheter, men på de brittiska öarna och i Sverige har sekulariseringen redan gått så långt att den nya ateismen knappast kan förväntas bli någon varaktig massrörelse.

Det som förenar de flesta nya ateisterna är att: 1) de uppfattar *tron* på en personlig Gud som en allvarligt menad *teori* om verkligheten; 2) de anser denna teori vara falsifierad; 3) de tror inte på existensen av några suprahumana krafter över huvud taget och heller inte på något liv efter döden; 4) de anser att religiösa föreställningar uppmuntrar de troende till våld mot dem som inte delar deras tro; och 5) de uppmanar alla ateister att aktivt motarbeta religionens inflytande och

speciellt vill de väcka de toleranta ateisterna till en politisk medvetenhet och beredskap till handling.

Hur har kristna apologeter reagerat på de nya ateisternas teser och stridsrop? Jag skall här ta upp två mycket akademiskt välmeriterade personers reaktioner, som båda råkar vara bekännande och aktiva katoliker. Tina Beattie är Reader in Christian Studies vid Roehampton University i Storbritannien och författare till en rad böcker skrivna ur ett feministiskt perspektiv. John F. Haught är Senior Fellow in Science and Religion vid the Woodstock Theological Center vid Georgetown University. Under sina 35 år som professor har han publicerat en mängd uppmärksammade böcker om modern teologi och dess syn på förhållandet mellan religion och vetenskap.

Det skall redan från början klargöras att en rättvis retorisk analys av debatten mellan de nya ateisterna och de kristna försvararna – vare sig de är katoliker eller protestanter – ur ett lingvistiskt och semantiskt perspektiv försvåras av att man i engelskan skiljer mellan å ena sidan ”faith” och ”belief” och å andra mellan ”faith” och ”reason” eller ”belief” och ”knowledge”. I svenskan skiljer vi som regel endast på ”tro” och ”vetande”. Vi delar med andra ord inte upp tron i dess *hur* och dess *vad*, som t.ex. Martin Luther och många andra teologer gjort (*fides qua* och *fides quae*). Nu kan man fråga om egenskapen ”religiös” häftar vid trons *vad* eller trons *hur* eller båda? Med andra ord: vad är det som gör en tro om verkligheten ”religiös”? Sitter den i innehållet eller i sättet på vilket man tror?

De nya ateisterna definierar ”faith” som ”belief without evidence” och har därmed kunskapsteoretiskt sett diskvalificerat alla religiösa föreställningar från början, eftersom de saknar vetenskapligt stöd. Kristna apologeter har reagerat på i princip två sätt: de bibeltrogna fundamentalisterna antar utmaningen att betrakta sin tro som en allvarligt menad teori om verkligheten, men vars sanningshalt har prövats av miljontals troende och visat sig få stöd av erfarenheten och vars slutgiltiga bekräftelse kommer att ske vid Jesus återkomst, då han kommer att skilja fåren från getterna. Det är bara att vänta och se vad som händer.

De mera liberalt sinnade apologeterna, som Beattie och Haught, undviker frontalattack genom att betacka sig för de nya ateisternas missuppfattning att religiös tro enbart handlar om försanthållandet av vissa osannolika påståenden om verkligheten. Så långt måste man hålla med de senare, men tanken att inga konflikter mellan religion och vetenskap kan uppstå eftersom de utgör olika dimensioner av verkligheten, är nog mer än vad de flesta bibeltroende kristna är beredda att acceptera. Man bör nog i det här sammanhanget skilja mellan folkets enkla religion och den religiösa elitens utläggningar.

Både Beattie och Haught kritiserar de nya ateisterna för deras bristande kunskaper om moderna teologer som Karl Barth och främst Paul Tillich, (som ersatt en personlig gud med ”the Ground of Being”, som man

förtröstansfullt kan sjunka ned i och få kraft från). Detta är utan tvekan ett rättvist påstående, men när de tycks utgå från att deras mera ”existensiella” eller ”poetiska” tolkning av kristendomen är den mest förekommande kanske det stämmer i Storbritannien, Sverige och övriga Europa, men situationen är av allt att döma en helt annan i USA och andra delar av världen där bibeltroende väckelsepredikanter vinner nya anhängare hela tiden.

När en professionell schackspelare betraktar ett pågående schackparti kan han eller hon ha en välgrundad uppfattning om styrkan i ett visst drag/argument. Detta bygger på att alla berörda parter följer samma regler. Denna situation råder inte i debatten mellan de nya ateisterna och moderna apologeter. De tycks leva i helt skilda världar med olika värderingar och syn på vad som skall räknas som evidens för en viss tro. De talar med andra ord förbi varandra och därför kan inget utnämnas till segrare.

Beatties och Haughts analyser och kritik av de nya ateisterna har många poänger. För det första problematiserar de de nya ateisternas egen världsbild och undrar om inte även den ytterst vilar på vissa antaganden, som man antingen tror och accepterar eller förkastar. De nya ateisterna vill naturligtvis inte gå med på att också de ägnar sig åt ”religion”. För dem är det en stor skillnad mellan att tro på Gud och att *inte* tro på Gud; det första är religion, det andra är dess motsats.

Det ligger en hel del i det argumentet, men om man ser till *hur* de nya ateisterna uttrycker sina övertygelser påminner de en hel del om kristna väckelsepredikanter och missionärer. De brinner för sin sak och det gäller för dem att vinna så många nya anhängare som möjligt för att skapa ett mera humant samhälle. Det är inget fel i det, bara de kan acceptera att många tänker annorlunda.

De nya ateisterna ser religionen som orsak till krig och annat onödigt lidande. Här kommer Beattie och Haught med motargumentet att många av de flesta folkorden under 1900-talet begåtts av regimer vars grundläggande ideologier varit materialistiska och ateistiska utan att det framställts som det viktigaste i sammanhanget.

Problemet är här för båda parter att isolera fenomenet ”religion” som orsak eller effekt och skilja det från andra fenomen som ”politik” och ”kultur” och sedan se hur dessa kan påverka och påverkas av krig, demokratisering, ekonomisk utveckling, etc. Beattie och Haught föreslår att roten till krig skall sökas i människans natur snarare än i någon diffus faktor ”religion”. Det kan man ju hålla med om.

Beattie tar upp ett perspektiv som får de nya ateisterna att framstå som en del av den västerländska imperialismen där den vite mannen skall upplysa resten av världen om vad som är sant och värt att sträva efter. De ser inte att också de är beroende av det militära-industriella komplexets strävan att skapa en enda

globaliserad marknad vars vinnare finns bland de rika staterna och förlorarna bland de redan fattiga. De nya ateisterna tillhör alltså omedvetet förtryckarnas skara, enligt Beattie.

Det ligger mycket i hennes kritik och den får mig att tänka på den ryska anarkisten Mikhail Bakunins varningsord om hur makten korrumpierar oberoende vilket politiskt parti som sitter vid makten. Skulle de nya ateisterna i USA få så många anhängare att de kan bilda ett eget politiskt parti och utöva ett demokratiskt inflytande på utformning av lagar och landets utrikespolitik, får vi se om de kan skapa ett mera kärleksfullt samhälle än ett styrt av religiösa fundamentalister och fanatiker. Men det lär nog dröja.

Medan ateisterna i Nordamerika kan ses som en diskriminerad minoritetsgrupp i behov av en viss upprättelse, är detta knappast situationen i Sverige där de redan utgör en tyst majoritet som i allmänhet inte känner något behov av att sprida sin icke-tro eller ens allmänt bekänna den.

Debatten i USA och Storbritannien kommer säkert att resultera i fler böcker för och emot den nya ateismen, men jag tror att det lär dröja innan de nya ateisterna för fram en ny bästsäljare; de flesta har vid det här laget hört alla argument och nöjer sig med att acceptera att det råder delade meningar om huruvida vi har goda skäl att tro på en allsmäktig och god Skapare (som en dag skall skipa rättvisa, så att ingen kan klaga) eller ej.

Beatties och Haughts böcker går inte in på någon detaljerad kritik av de nya ateisterna. Dawkins är den som får mest uppmärksamhet och det beror nog på att han är den som är lättast att kritisera. Hur som helst har Beattie och Haught belyst många svagheter i de nya ateisternas argumentering utan att deras egna religiösa tolkningar av verkligheten framställs med all önskvärd tydlighet. Debatten om huruvida det finns hållbara skäl för tron på existensen av suprahumana krafter eller ej lär fortsätta, om än inte med samma intensitet.

Stefan Andersson
FD, Lund

John C. Lennox, *God's Undertaker. Has Science Buried God?* (Oxford: Lion, 2009), 224 sid.

Alister McGrath, *Why God won't go away. Engaging with the New Atheism.* (London: SPCK Publishing, 2011), 118 sid.

John C. Lennox är professor i matematik vid universitetet i Oxford, Fellow i matematik och vetenskapsteori, och pastoral rådgivare på Green Templeton College, Oxford. Han har föreläst mycket i Nordamerika, östra och västra Europa om matematik, vetenskapsteori och det intellektuella försvaret av kristendomen. Han debatterade med Richard Dawkins om dennes